

УДК 94(477) «1906-1963»

Турчина Л. В.¹, Молчанов Д. О.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БК-613 НУ «Запорізька політехніка»

ІВАН БАГРЯНИЙ: ЖАХИ 1930-Х

Іван Багряний (Лозов'ягін) – український письменник, політичний діяч, представник Розстріляного Відродження. Народився в місті Охтирка (нині Харківська область) у 1906 р. Навчався в Київському Художньому Університеті (КНУ), але навчання не зміг закінчити. Творив під різними псевдонімами серед яких Багряний, Полярний, Дон Кочерга тощо.

Метою даного дослідження є спроба відстежити діяльність Багряного у страшні для української літератури часи, а саме у 1930-ті.

На початках боротьби з українським націоналізмом 1931 р. твори Багряного було вилучено з бібліотек та книжкових крамниць. Через 8 місяців його заарештували 16 квітня 1932 р. на перехресті вулиці Сумської зі Шпитальним провулком. Ця подія трапилася на очах його колег В. Поліщука й О. Слісаренка. Там на запитання свого товариша, «куди ведуть», він відповів

«до фабрики-пекарні». Так він назвав внутрішню тюрму ГПУ, де йому довелося провести 11 місяців в одиночній камері. У цей час були конфісковані його рукописи, а самого звинуватили в контрреволюційній діяльності. У пригодницькому романі «Звіролови» (зараз відомий під назвою «Тигролови») Багряний згадував про своє заслання на Далекий Схід, яке він проводив під наглядом «опричників» з ГПУ НКВД.

Слідчим, що вів справу, була людина на прізвище Герсонський. Той запропонував дилему: або доля Грицька Чупринки, розстріляного в 1921 р. за участь в антибільшовицькому повстанні, або ж доля Тичини. Багряний відповів: «Ще невідомо яка доля буде в Тичини». Він не приховував свого ставлення до влади, бо вже бачив, як ця влада вмів катувати на прикладі своїх рідних. Представники влади запитали у Багряного про те, який вирок він сам би собі виніс. Відповідь була такою: «Відправлення мене у в'язницю на кілька років виховає з мене контрреволюціонера, тож або розстріляйте мене, або відпустите». Однак він отримав заслання на Далекий Схід.

Подробиць вдалося знайти небагато, відомо що відправили його до спецпоселення, за невдачу спробу втекти назад на батьківщину, отримав ще 3 роки, але цього разу відправили його вже до БАМЛАГу (Байкало-Амурський виправно-трудовий табір). У 1936 р. Багряний зміг втекти і переховувався серед українців Зеленого Клину. Там він пробув не менше року, оскільки в нього народився син Борис. Туга за батьківщиною була дуже сильною і йому вдалося дістатися рідного міста Охтирки. У рідних краях побув недовго: хтось з переляканих сусідів доніс на нього.

У перші ж дні другого ув'язнення письменник вимагав слідчого, що володіє українською мовою. Відповіддю було: «Тут вам не Петлюровская організація». Саме цей період його життя описано в романі з автобіографічними елементами «Сад Гетсиманський». Багряний пройшов через тортури, але не підписав зізнання. На цей раз його звинуватили в участі в анархістській організації. Був проведений обшук в помешканні, де жив Багряний. Під час цього дійства було вилучено особисті документи письменника, до яких відноситься паспорт, військовий квиток, довідка про інвалідність, а також уповноваженим представником НКВД був вилучений компас, у протоколі навіть позначили, що він справний. Копію протоколу обшуку та розписку на документи Багряний отримав сидючи в камері, але про компас написано, що не отримали. Трохи дотепний факт. Схоже що уповноважений НКВД, який проводив обшук, просто привласнив вполюбану ним річ.

Своєю поведінкою Багряний завоював деяку повагу серед органів слідства, йому навіть дали папір та олівець, щоб він міг писати. Також слідчий йому порадив давати відповіді на запитання у письмовій формі, так і виникли додатки до допитів. З'явилися навіть свідки, що зізнавались в участі в

контрреволюційних угрупованнях та давали свідчення проти Багряного. Свідчення несли викривальний характер, боцімто він сам вербував людей. Одним з таких свідків був П. Кононенко. Сам Багрянний заперечував свою участь в подібних угрупованнях.

Копії протоколів можна знайти в праці Олександера Шугая «Іван Багрянний: Нове і Маловідоме», там їх близько 30. Інших доказів знайти слідству не вдалося, а покази за антисоветську діяльність належали до періоду 1928-1932 рр., за яку він вже був засуджений. Також хочеться звернути увагу на упередженість органів слідства, на це вказують формально заповнені папери на початку слідства і те, що, не отримавши зізнавальних показів від Багряного, вже у 1940 р. він повернувся до Охтирки з підірваним здоров'ям.

Кажуть, що в нього бракувало часу та можливостей творити. Спершу через заслання, де у нього інколи не було на чому вести записи. Йому доводилося запам'ятовувати кожен рядок своїх творів. У своїх спогадах Ю. Смолич зазначав, що при зустрічі з українськими поетами Багрянний цитував з пам'яті годину, а то й більше.

Таким чином, під час німецької окупації, в якій його залишили Совети, Іван Багрянний чітко знав, що і як йому потрібно робити, спрямувавши свої подальші мандри закордон, оскільки з тоталітаризмом советського зразка йому явно було не по шляху...